

В.О.Корнівська, канд. екон. наук

Інститут економіки та прогнозування НАН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІКО-ІНСТИТУЦІЙНОГО ПРОСТОРУ¹

Аналізується парадигма короткострокових економічних ефектів, що переважає в передкризовий період, характеризується іпотечна криза, що стала каталізатором світової фінансової кризи. Обґрунтовано завдання посткризового відновлення в контексті соціоінституційного реформування, спрямованого на створення умов для переважання довгострокової часової парадигми в глобальному соціоекономічному просторі.

Сучасне світове наукове співтовариство зайняте проблемами формування парадигми посткризового розвитку, однак у першу чергу сьогодні ми повинні відповісти на запитання, а чи про посткризовий розвиток ми говоримо, і чи вийде світ на нову траєкторію, яка дозволить досягти динамічної рівноваги, чи на нас чекає низка геополітичних, економічних, соціальних, демографічних і кліматичних дисбалансів, які у граничних випадках призводять до конфліктів і розколів.

Тому завдання цієї статті – сфокусувати увагу на тих трансформаціях, які очікують світовий соціально-економічний простір у найближчому майбутньому і обґрунтувати ті перспективи, до яких вони можуть привести.

Практично одностайну думку представників західної бізнес-еліти і наукового співтовариства виражає теза про те, що капіталізм був і залишається двигуном процвітання, але він потребує системних реформ, зміни бізнес-підходів. Фундаментальні питання державного управління, управління власністю, суспільного договору потребують ретельного перегляду та модернізації з метою вирішення проблем, що загострилися під час кризи: безробіття, нерівності, бюджетних дефіцитів і фінансової нестабільності.

У цьому контексті висловлюються думки про те, що багато в чому кризові тенденції були обумовлені переважанням в економічній активності парадигми короткострокових ефектів, яка завела світову економіку в глухий кут безсистемності і біфуркації, подолання яких вимагає трансформації економічного сприйняття часу. Це означає переорієнтацію соціоінституційної традиції західної моделі бізнес-поведінки з короткостроковою на довгострокову, орієнтовану на стратегічну перспективу – "Capitalism for

---

¹ Публікація за фінансової підтримки НАН України проекту "Перспективи і ризики економічної динаміки і взаємодії Росії й України в кризовий і посткризовий період" № 06-06-10-У; 10-06-90407 (Р) у рамках спільного конкурсу НАН України – РФФІ.

the long term"². Для обґрунтування цієї тези наводиться аналіз соціоінституційних підстав економічного устрою азійських держав, орієнтованих на цілепокладання й стратегічне планування на терміни від 60 років, що є істотною цивілізаційною перевагою³, прямо впливає на економічні та соціальні ефекти. Ця проблематика досліджується в роботах академіка Ю.Пахомова в контексті можливих соціоінституційних змін українського суспільства⁴.

Ю. Морозов у своїй книзі "Шляхи Росії" зазначив, що для європейської традиції епохи пост-Ренесансу переважаючою стала ідея лінійного часу на "нескінченній часовій прямій, яка може бути розділена на дрібні сумірні відрізки" – парадигма монохронії. Таке сприйняття часу пов'язане з розвитком понять *пунктуальність*, *хронометраж*, застосуванням календарного планування та граничних (планових) термінів. На відміну від традиції, що сформувалася в Європі, на Далекому Сході (Китай, Японія) розвивалася і закріпилася ідея поліхронії, при якій "не існує абсолютного часу – воно заміщається простою низкою часових асоціацій з конкретними подіями"⁵. Європейська традиція пов'язує всі події "в єдиний часовий ряд, вона ніби ранжує їх за ступенем важливості, первинності (і, навпаки, другорядності, підпорядкованості)". Подія обов'язково пов'язується з певним часом, вона фіксується у часі. "При поліхронії різні події постають як однаково важливі, рядоположні ..."⁶.

Традиція азійської поліхронії на відміну від європейської монохронії призводить до того, що осмислюється, цілепокладається і досягається, переживається і має значення сама подія, без розчленування її на часові етапи, тому в умовах зазначених соціокультурних підстав в економічному плануванні виділяється в першу чергу головна мета без проміжних. У цьому разі необхідним є жорсткий контроль над результатами діяльності виконавця, чому неабиякою мірою сприяє малий розмір азійських фірм. Прагнення бути в курсі всіх деталей і подій, що відбуваються у фірмі, зумовлює неможливість створення великих фірм. "У Європі монохронія проявилася в прагненні керівників хронометрувати трудові та управлінські операції, на основі виявлення того, коли зроблена певна операція, з'явився оперативний облік, посилювалися поділ праці та стандартизація: час ніби сам по собі став визначати поведінку людини, регулюючи навіть біоритми (сон, їжу)"⁷.

Надмірне захоплення часовими характеристиками діяльності привели до того, що на перше місце поставили часовий фактор, більшість економічних показників пов'язані саме з фактором часу, для фінансового аналізу основним підходом є часова вартість грошей. Час стали долати, в одиницю часу почали "втискати" зростаючу кількість операцій, досяг-

² *Dominic Barton*. Capitalism for the long term // Harvard Business Review. – www.hbr.org/2011/03/capitalism-for-the-long-term/ar/1#.

³ Там же.

⁴ *Пахомов Ю.Н.* Украина и Россия между Западом и Востоком. // Научный журнал "Економічний часопис – XXI. – 2010. – № 5–6. – С. 3–8.

⁵ *Морозов Ю.А.* Пути России (модернизация неевропейских культур). – Выпуск 1. – www.sociodynamika.com/puti_rossii/00ind.html.

⁶ *Пахомов Ю.Н.* Украина и Россия между Западом и Востоком.

⁷ Там же.

нення максимального результату стало мати значення тільки за гранично короткі терміни, девіз "час – гроші" став вичерпно описувати західну парадигму економічного розвитку, довгострокові ефекти практично перестали відігравати роль у процесі здійснення операційної активності всіма суб'єктами системи, глобальні проблеми загострилися.

Наріжним підходом досліджень у контексті часової парадигми є необхідність подолання "короткозорості" інститутів, яка проявляється на поверхні економічних явищ як квартальне бізнес-планування⁸; "... примітивна культура часу (час від урожаю до врожаю, від бюджету до бюджету) властива малорозвиненим народам, позбавленим перспективи ..." (в контексті української економіки. – *Прим. авт.*)⁹; формування основ грошово-кредитної політики строком на рік; політичні рішення, що залежать від електоральних циклів – від виборів до виборів; володіння акціями компаній протягом терміну, меншого за рік. У цьому контексті цікаві дослідження Енрю Холдена (Банк Англії), які показують, що якщо в 1970-х роках у середньому акція перебувала в руках у постійного власника 7 років, то в сучасних умовах – 7 місяців. 70% американських акцій були у трейдерів, які володіли ними протягом кількох секунд торгової сесії, що означало переважну загальноринкову незацікавленість у довгострокових перспективах.

Тому миттєвість, недовговічність, короткостроковість стали основною тенденцією розвитку як західного, так і постсоціалістичного суспільства, який спробував прийняти західну парадигму. Для планового соціалістичного суспільства, яке шляхом виконання п'ятирічних завдань поступово, стратегічно виважено рухається до комуністичного ідеалу, постперебудовна безсистемність і миттєва невизначеність стала соціоінституційною катастрофою, подолати наслідки якої ми досі не в силах. Хоча, цілком можливо, що саме ця "часова невизначеність" радянського підходу, орієнтованого на довгострокові цілі, але який реалізує рух шляхом п'ятирічок, стала деяким каталізатором нестійкості цієї системи.

Очевидно, що в геополітичному та фінансово-економічному контексті наслідком укорінення західної короткострокової часової парадигми стала всепоглинаюча ідея глобалізації як подолання, поглинання простору, забезпечення максимально короткочасного, мобільного, миттєвого переміщення інформації та ліквідності. Через численну, динамічно зростаючу кількість суб'єктів глобального простору, який також постійно збільшував діаметр і глибину свого проникнення в систему національних держав, забезпечення довгострокового прогнозування та управління неможливе в умовах постійної абсолютної довільності структури глобальної системи. Геоінституційна ідея глобалізації як розширювального, неконстантного, інваріантного простору несумісна з довгостроковою часовою парадигмою, а короткостроковість є її основою сутнісною характеристикою, яка розповсюджується на всі відносини та інститути. Сучасні процеси глобалізації найбільш яскраво проявилися саме у фінансовій сфері, де мобільність ліквідності, реалізована в системі високотехнологічних ринків, досягла абсолютного максимуму. В умовах переважної реалізації глобалізації фінансо-

⁸ *Dominic Barton. Capitalism for the long term.*

⁹ *Морозов Ю.А. Пути России (модернизация неевропейских культур).* – С. 4.

вих ринків необхідні були й інструменти, що відповідають глобалізаційній часовій парадигмі – короткострокові інструменти.

Тому іпотечну кризу, що стала каталізатором світової фінансової кризи, ми трактуємо як конфлікт у системі економічного часу, що виявився у невідповідності довгострокового характеру іпотеки тим інструментам, за допомогою яких іпотека була представлена на фінансовому ринку.

Заглиблюючись в економічну сутність іпотеки, ми бачимо, що це глибока система відносин, що має тривалий історичний період свого розвитку з часів Солона і дійшла до наших днів як невід'ємна частина економіко-фінансових відносин в розвинутих системах, характерних стабільним становищем середнього класу, який прагне до підвищення свого рівня добробуту.

Звертаючись до передкризових механізмів здійснення іпотеки в США, неважко помітити інфляцію самої сутності цього поняття. Купівля будинку з допомогою позикових коштів стала невід'ємною частиною життя будь-якого американця. Іпотека була доступна і суб'єктам з невисоким кредитним рейтингом, і навіть тим особам, які були не в змозі підтвердити свій дохід. Існували державні програми, спрямовані на допомогу в придбанні неліквідного житла в непривабливих районах. За рахунок додаткових гарантій кредитним установам з боку держави купівля такого житла не є проблемою. Невід'ємною частиною американської іпотеки стала FNMA (Federal National Mortgage Association, або "Fannie Mae"). Компанія мала доступ до гарантованої кредитної лінії Казначейства США у розмірі 2,25 млрд дол¹⁰. Налагоджена схема рефінансування заставних і залучення грошей пенсійних фондів у США означала, що FNMA володіла практично необмеженим обсягом ресурсів, що дозволяло йому викуповувати необмежену кількість заставних у банків і диктувати умови кредитування для всього ринку. Подальший рух отриманих фінансових активів було обумовлено завданням їх максимально мобільного перетворення в ліквідний інструмент, для чого заставні об'єднувалися в пули, які були забезпеченням за емітованими FNMA вторинними цінними паперами – MBS (Mortgage-Backed Securities). Ці папери являли собою ліквідний фінансовий інструмент, який був предметом активного ринку на Уолл-стріт.

Граничні ланки ланцюга руху представлених фінансових відносин – іпотека й ліквідний фінансовий інструмент – це економічний оксюморон, "біла чорнота" фінансових відносин, оскільки довгостроковий інструмент, по суті, не може мати високий ступінь ліквідності. Якщо оцінити зазначені відносини з позиції часової парадигми, то вбачається подвійна невідповідність: по-перше, невідповідність між об'єктивною глобальною короткостроковістю і довгостроковими механізмами іпотеки, по-друге, невідповідність між довгостроковим характером іпотеки і короткостроковими інструментами, в рамках яких відбувався її рух на фінансових ринках. У цьому полягала глибинна суперечність: якісна розбіжність сучасних тенденцій і глибинного інституту, що пройшов тривалий шлях розвитку, вко-

¹⁰ Paul A. Cleveland. Freddie Mac: A Mercantilist Enterprise. Ludwig von Mises Institute. – www.mises.org/default.aspx/

ріненого в системі відносин – суперечність глобалізації та іпотеки, суперечність довгострокового і короткострокового в соціоінституційному просторі.

Іпотечна криза показала неспроможність інституційних засад глобальної системи, у тому числі і в контексті ставлення до часу, а також необхідність усвідомлення його не-миттєвості, не-суюхвилинності. Тому в сучасних умовах найважливішим завданням є соціоінституційне реформування в контексті довгострокової часової парадигми, яка повинна відбитися на всіх складових глобального соціоекономічного простору.

Однак тут ми стикаємося з досить складним завданням, що являє собою необхідність упорядкування тих тенденцій, які вже стихійно присутні в глобальному соціоінституційному, економічному та фінансовому просторі: суб'єкти глобальної системи інтуїтивно почали усвідомлювати згубність парадигми, орієнтованої на короткострокові ефекти в глобальній економіці, тому необхідні процеси реформування почали відбуватися стихійно, як спроби "згортання" простору операційної активності та мінімізації екзогенних факторів впливу на економічні системи. Короткочасна, практично миттєва трансмісія шоків у глобальній економіці змусила держави, що розвиваються, "закривати" свої системи від негативного впливу спекулятивного капіталу і спрямувати зусилля на розвиток реального сектора економіки. Однак ці процеси мають далеко неоднозначний характер, тому сьогодні загострилися геополітичні конфлікти і сепаратизм, в економічному просторі розвивається негативний протекціонізм, а у фінансовому полі виникають валютні війни. Усі суб'єкти сьогодні намагаються максимально захистити себе від впливу зовнішнього середовища і побудувати довгострокову стратегію, орієнтовану на адаптацію до глобальних викликів.

Що ж очікує світове співтовариство, в якому поряд із закликами до дедалі глибшого і більш системного співробітництва розвиваються прямо протилежні процеси, які формують тенденції та закономірності, головною з яких у сучасних умовах стає переважний вплив *ендогенних критеріїв на умови операційної активності в глобальному просторі*.

Якщо оцінювати сучасні геополітичні, геоekonomічні та геосоціальні тенденції, то стає практично очевидним, що заклики до вироблення колективних економіко-інституційних підходів мають швидше якість інерції. Об'єктивне сприйняття надмірної відкритості як фактора ризику сьогодні переважає, і у світовому просторі розвивається парадигма переваги національних і регіональних інтересів, а прийняття рішень переміщується з глобального на національний рівень, на якому все частіше встановлюються бар'єри для впливу екзогенних факторів впливу.

Явище "розсіченої планети" стає чільним фактором, який визначатиме складність, багатовимірність і суперечливість процесів у світовому суспільному просторі, систематизувати які будуть не в силах ні інститути національного рівня, ні їхні наднаціональні аналоги.

Існування та ефективність світових наднаціональних інститутів дедалі частіше і гостріше викликатиме сумнів у зв'язку з тим, що вже зараз інститути міжнародного рівня стають заручниками національних пріоритетів, винесених на глобальний рівень. Глобальні інститути лихоманить від нескінченного потоку національних інтересів, що вступають у конфлікт у гло-

бальному просторі. Вирішуючи проблеми національного рівня, глобальні інститути піддають себе глибокій деструктивній трансформації, що зводить до мінімуму стратегічну ефективність подальшого існування цих інститутів.

Ці процеси геополітичної та геоекономічної невизначеності відбуватимуться в умовах вибудовування *довгострокової часової парадигми в контексті зростання довгострокового інвестиційного попиту*. Однак інституційна неготовність прийняти нову часову традицію призведе до проблеми дефіциту ліквідності у світовому економічному просторі. В останньому дослідженні, поданому аналітиками компанії МакКінзі, у зв'язку з обґрунтуванням майбутніх тенденцій світового фінансового ринку висловлюються такі міркування¹¹. Тенденції руху заощаджень та інвестицій такі, що найближчим часом почнеться формування висхідного інвестиційного тренда. Ці процеси будуть обумовлені зростаючим попитом на інвестиційні ресурси з боку економік, що розвиваються, Азії та Латинської Америки. З іншого боку, реалізація в Китаї політики стимулювання внутрішнього споживання призведе до того, що Китай скоротить пропозицію ліквідності на світовому ринку. Тому світ входить в епоху, коли схильність до інвестування перевищуватиме схильність до заощадження. Більш висока вартість капіталу призведе до того, що суб'єкти, схильні зберігати, будуть в істотному вигаші, а суб'єкти, схильні до виходу на кредитний ринок, будуть більш обережними та обачними при здійсненні позик. Результати дослідження інвестування у світовій економіці за останні 30 років показують, що:

- частка інвестицій у ВВП знижувалася, починаючи з 1970-х років, незважаючи на абсолютне збільшення; суттєве зменшення попиту на інвестиції призвело до падіння відсоткових ставок і кредитного буму;
- сьогодні світ перебуває на порозі колосальних змін, пов'язаних із підвищенням попиту на інвестиції, який перевищить попит на інвестиції часів повоєнного відновлення Європи і Японії;
- зростаючий попит на інвестиції надасть істотний тиск на відсоткові ставки, незалежно від темпів зростання заощаджень; це відбудеться протягом наступних п'яти років, коли половина всіх світових заощаджень виявиться на ринках Латинської Америки та Азії¹².

Про справедливість цих висновків свідчить статистика. Як показують дані Економічної комісії ООН по Латинській Америці і Карибському регіону (ECLAC – economic commission for Latin America and the Caribbean), прямі іноземні інвестиції в економіку одинадцяти країн регіону збільшилися на 16,4% у першій половині 2010 року порівняно з аналогічним періодом минулого року. Завдяки зростанню більш ніж на 7 млрд дол. у першому півріччі, іноземні інвестиції в цьому році досягнуть позначки 50,345 млрд дол. США. Збільшення обсягу іноземних інвестицій пояснюється в першу чергу стабільністю і економічним зростанням, які показують більшість країн Латинської Америки і Карибського регіону. У прикладі з Південною Америкою, високі ціни на сировину продовжують заохочувати прямі іно-

¹¹ Farewell to cheap capital? // McKinsey Global Institute. – December 2010. – www.mackinsey.com.

¹² Ibid.

земні інвестиції в розвідку і видобуток вуглеводнів. До цього додаються відновлення світової торгівлі і стійкі перспективи на міжнародних фінансових ринках. У 2010 році Мексика, як Чилі й Перу, відновила свої позиції одержувача прямих іноземних інвестицій. У Центральній Америці, в Коста-Ріці і Панамі, також спостерігається зростання у порівнянні з 2009 роком. У першій половині цього року Бразилія продовжує залишатися найпривабливішим у регіоні ринком для інвестицій, їхній обсяг у першому півріччі становив 17,13 млрд дол. США¹³.

Це означає, що найближчим часом світ відчує крайню нестабільність у зв'язку з тим, що система глобальних донорів і реципієнтів змінюватиме склад своїх учасників, а гонитва за інвестиційними ресурсами, необхідними для посткризового відновлення, вкрай загострить систему світових відносин. Тенденції взаємозв'язку і взаємозалежності, об'єктивно сформовані процесами глобалізації, стикатимуться з новими явищами геополітики і геоeкономіки. Глобальність та конвергенція, що призводили до зменшення відсоткових ставок, долатимуться, на їхнє місце приходитимуть національні та регіональні ендogenous пріоритети, що разом із зростанням світового інвестиційного попиту стане об'єктивною підставою для зростання відсоткових ставок у довгостроковій перспективі.

Пом'якшити ситуацію могло б ефективне реформування світового фінансового ринку, спрямоване на створення основ переважання інвестування в реальний сектор. Однак і тут сьогодні розвиваються процеси, які значно посилять світову нестабільність, оскільки простір фінансового ринку також вступить у боротьбу за обмежені ресурси, маючи при цьому значні переваги, що виникли у зв'язку з підвищенням інтегрованості світових фінансів, зокрема, в системі об'єднаних фондових бірж.

Тому сьогодні з певною часткою впевненості ми можемо стверджувати, що світ вступає в епоху найглибших трансформацій глобального, регіонального, національного рівнів, які відбуватимуться одночасно, формуючи складну систему взаємопов'язаних процесів і явищ, що мінімально піддаються управлінню.

З іншого боку, в цьому складному, багатовекторному русі вже зараз можна побачити паростки можливого посткризового відновлення, пов'язаного з формуванням довгострокової часової парадигми.

Якщо звернутися до показників країн Латинської Америки, які цілком можуть стати каталізатором "інвестиційних бумів", то тут вбачається глибока стратегічна тенденція до посилення довгострокових пріоритетів розвитку. Головним трендом розвитку Латинської Америки і країн Карибського басейну є забезпечення стійкого зростання в довгостроковій перспективі за рахунок реалізації програм адаптації до кліматичних змін та розвитку еко-виробництва. У країнах регіону приймаються Національні стратегії і реалізуються конкретні кроки в структурній, фінансовій, інвестиційній і соціальній політиці, спрямованій на створення умов стійкого зростання у зв'язку з глибокими, докорінними змінами у промисловості та сільському господарстві. У Бразилії зростає виробництво палива з біома-

¹³ Официальный сайт: Economic commission for Latin America and the Caribbean. – www.eclac.cl.

си, збільшуються обсяги будівництва соціального житла з сонячними панелями. У ряді інших країн спостерігаються тенденції до сталого розвитку екотуризму, екологічного сільського господарства, розвиток інфраструктури для адаптації до змін клімату, розвиток галузі переробітку побутових відходів. Стійкий тренд на розвиток еко-виробництва призводить до зміни в структурі зайнятості на користь так званих "зелених робочих місць" (таблиця).

Таблиця

**Кількість "зелених робочих місць" за видами діяльності
2008 року в Бразилії**

Вид діяльності	Кількість робочих місць
Лісове господарство	139768
Виробництво відновлювальної енергії	547569
Утилізація відходів і керування екологічними ризиками	303210
Ремонт і технічне обслуговування	435737
Суспільний транспорт і альтернативні шляхи транспортування землею і повітрям	797249
Телекомунікації і послуги телефонного зв'язку	429526

Джерело: Economic commission for Latin America and the Caribbean. – www.eclac.cl.

Про суттєві економічні зрушення в регіоні свідчать дані спільної доповіді ECLAC та Міжнародної організації праці, в якому констатовано зниження рівня безробіття в регіоні в 2010 році на 0,6% у зв'язку з економічним зростанням, що становив 6%. У 2011 році прогнозується подальше зниження безробіття на 0,2–0,4% і збільшення внутрішнього попиту¹⁴.

У цьому контексті важлива також прихильність до довгострокового створення вартості, пов'язаного здебільшого з тими громадськими ефектами, які обумовлює операційна активність. Вже сьогодні багато представників бізнес-простору говорять про необхідність реалізації соціально відповідальних ініціатив, 75% респондентів, які брали участь у нещодавньому соціологічному опитуванні, готові здійснювати екологічні, соціальні, управлінські нововведення для створення вартості в довгостроковій перспективі¹⁵. А в країнах все тієї ж Латинської Америки цей тренд активно реалізується. Багато урядів виконують масштабні гуманітарні програми: у 2010 році Болівія, Еквадор і Венесуела приєдналися до Куби в списку країн, які, за даними ЮНЕСКО, повністю ліквідували неграмотність серед населення. У регіоні активно створюються медичні освітні установи за кубинською моделлю, яка на сьогоднішній день вважається однією з кращих у світі, оскільки є соціально орієнтованою. Була проведена грандіозна програма "Диво", яка дозволила відновити зір більш ніж 2 мільйонам людей по всій Латинській Америці.

Наведені дані свідчать про те, що посткризове відновлення, яке для країн Європи та Північної Америки є поки що невизначеною перспективою, для Латинської Америки є стратегічним, реально здійсненним завданням, оскільки процеси, що відбуваються в цьому регіоні, свідчать про формування стратегічного, поки що нестабільного і ризикового, але циві-

¹⁴ Там же.

¹⁵ *Dominic Barton. Capitalism for the long term.*

лізаційно та інституційно обумовленого соціального клімату, необхідного для реалізації довгострокових стратегій. Довгострокові перспективи вимагають високого рівня довіри, яке, судячи зі зростання прямих іноземних інвестицій і соціоінституційного клімату, успішно розвивається в цьому регіоні. Як справедливо зазначають дослідники, країнам Латинської Америки вдалося успішно подолати смугу найжорстокіших криз 1990-х – початку 2000-х років (у Мексиці – в 1994, в Бразилії – в 1999, в Аргентині – в 2001–2002), при цьому не тільки зберігши мир у регіоні, а й продемонструвавши здатність до стійкого економічного зростання; військовій диктатурі, кабальні договори з МВФ, безпрецедентний зовнішній тиск з боку США і найрадикальніші неоліберальні уряди. Останнім часом латиноамериканці почали демонструвати заavidну незалежність у політиці і відстоювати свої власні інтереси на міжнародній арені. Новообрані уряди в багатьох державах (уряд Лула да Сілва, Уго Чавеса, Ево Моралеса, Рафаеля Корреа) свого часу повністю відмовилися від неолібералізму. Це супроводжується регіональними інтеграційними процесами, за яких заохочуються інноваційні способи інтеграції, що часто йдуть урозріз з комерційною вигодою. Латинська Америка поступово перетворюється на могутній блок із власними інтересами і програмою.

Тому, очевидно, що на світову економіку чекає відновлення, але вкрай нерівномірне і досить хворобливе, оскільки зміна полюсів впливу і вибудовування нових векторів відносин будуть пов'язані з глибокими інституційними деформаціями, які потребуватимуть нового стратегічного сприйняття світової економіки і міжнародних економічних відносин. І в цій системі нових взаємозв'язків, заснованих на переважній реалізації національних пріоритетів, абсолютно необхідним є розвиток нової стратегії економічного мислення, що спирається на пріоритети *довгострокового економіко-інституційного розвитку*. Вибудовування стратегії довгострокових економічних ефектів вимагатиме відповідних соціоінституційних, економічних, політичних і фінансових трансформацій, що в першу чергу обумовлюватимуть формування простору довіри та цивілізаційної динамічної стабільності, які зміцнять підґрунтя для появи необхідних *соціальних феноменів*.

Про вирішальне значення *соціального фактора* для економічного прориву писав Пітер Друкер у своїй роботі "За фасадом інформаційної революції", де він вказав, що, незважаючи на наріжне значення появи парової машини і залізниці для інноваційного розвитку промислового ХІХ століття, саме соціальний клімат, який став духовним породженням індустріальної революції, став запорукою довгострокового економічного успіху: "Нові галузі, що виникли після появи залізниці, в технологічному плані мало чим були зобов'язані паровій машині або індустріальній революції в цілому. Вони аж ніяк не були її породженням "плоть від плоті" – вони були її "духовним породженням". Вони стали можливими тільки завдяки створеному промисловою революцією настрою умів і розвиненим нею вмінням. Це був умонастрій, який приймав – і більш того, із завзяттям вітав – винахід і новацію. Це був умонастрій, який приймав – і з завзяттям вітав –

нові продукти і нові послуги"¹⁶. Цілком очевидно, що вибудовування довгострокової стратегії економічного розвитку та можливого економічного прориву неможливе без особливого соціального клімату "інноваційного вітання", клімату ефективного втілення, розповсюдження та поглинання інновацій, того клімату, який сьогодні активно розвивається в Азії, європейських країнах, де державна інноваційна політика спрямована перш за все на створення спонукальних причин до використання інноваційних технологій і на стимулювання населення до використання альтернативної енергетики та екологічно чистої продукції, і в Латинській Америці, де робляться перші кроки щодо структурної перебудови і створення "зелених робочих місць".

Новий соціальний клімат сформує інститути і цінності, які уможливлять появу нових галузей, і створять новий соціальний пласт професіоналів високої якості та соціального призначення, що відповідають за укорінення досягнень інноваційного прогресу в економічному житті. І саме соціальний клімат з усіх умов довгострокового економічного зростання є найбільш важливим фактором, оскільки саме "соціальне" найбільш довгострокове. Невипадково Пітер Друкер написав: "У сучасних умовах розвитку інформаційної економіки "ключем" до утримання лідерства в економіці і технології, які ось-ось виникнуть, схоже, будуть соціальне становище професіоналів знання і соціальне прийняття їхніх цінностей"¹⁷.

---

¹⁶ Друкер П.Ф. За фасадом інформаційної революції // Русский архипелаг. – www.archipelag.ru.

¹⁷ Там же.